

НАУКОВА
ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЛОГОС»

**Міжнародна
науково-практична конференція**

**«МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА
У ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ»**

9–10 лютого 2018 р.

м. Львів

Список використаних джерел:

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк: Вежа, 2000. Т. 1-2.
2. Енциклопедія української кухні / ред.-уклад.: Л. М. Безусенко. – Донецьк: Сталкер, 2005. 512 с.
3. Історія української мови. Лексика і фразеологія / ред. кол.: В. М. Русанівський (гол.) та ін. Київ: Наук. думка, 1983. 743 с.
4. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / ред. кол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – Київ: Наук. думка, 1982–2012. Т. 1-6.
5. Грінченко – Грінченко Б. Д. Словарь української мови: у 4 т. Київ, 1907–1909. Т. 1-4.
6. СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ. «Наукова думка», 1970–1980. Т. 11. 699 с.

Поздрань Ю. В.

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри мовознавства*

Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

**ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ ВНУТРІШНЬОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ КРИТИКИ
«РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА» ЗА РЕДАКЦІЄЮ
А. Ю. КРИМСЬКОГО ТА С. О. ЄФРЕМОВА**

Внутрішня лексикографічна критика – це критика, що розвивається всередині авторського колективу словника й невідома його користувачам та рецензентам. Така критика сприяє розвитку наукової лексикографічної концепції словника та його змістової частини. Як зауважує М. І. Чернишова, внутрішня лексикографічна критика може розвиватися під впливом зовнішньої, але може виникнути незалежно і здійснюватися самостійно під час реалізації багатотомного лексикографічного проекту, що демонструє творче устремління його укладачів і життєздатність самого проекту [4, с. 9].

Така критика була притаманна й визначній лексикографічній праці 20–х рр. ХХ ст – «Російсько-українському словнику» за редакцією А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова (далі – РУС-1933). Це підтверджує те, що у словникові яскраво проявилися дві тенденції: одна народницька, спрямована на творення культу національної своєрідності, а друга – європейська, зорієнтована на міжмовні контакти. А. Ю. Кримський був прихильником принципу народності, суть якого він сформулював ще в 1901 р.: «А краще було, щоб і в науці писати зовсім так, як говорить народ!» [цит. за 2, с. 69]. Дослідник прагнув на різних структурних рівнях мови виявляти чужорідні елементи, а також з'ясував національні особливості української мови. У процесі відбору мовних одиниць до реєстру РУСа-1933 А. Ю. Кримський зосереджував увагу на трьох основних тенденціях: відмежування від системи російської мови, використання власних народних ресурсів для називання нових понять та замінення іншомовних слів власне українськими відповідниками.

Водночас В. М. Ганцов був представником «європейської» школи й на відміну від А. Ю. Кримського стверджував, що українська мова має розвиватися, не відмежовуючись від європейських традицій. Представники такого напрямку «обстоювали синкретизм народної і книжної мов з елементами селянськими та урбаністичними паралельно з усуненням російських слів та заміною їх українськими» [3, с. 25]. В. М. Ганцов вважав, що до словника необхідно вводити інтернаціональну лексику,

що сприятиме розширенню міжмовних контактів. Однак усі іншомовні слова він поділяв на дві групи: 1) неусвідомлені запозичення, що суперечать системі української літературної мови – їх не можна вводити до реєстру словника; 2) свідомі запозичення, які входять до мови на позначення нових понять, явищ та процесів і мають бути зафіксовані у словнику.

Укладачі РУСа-1933 мали певні розбіжності в поглядах і щодо необхідності введення до реєстру ботанічної та зоологічної номенклатури, тому «спочатку була думка обмежити цей матеріал до *minimum*'у» [РУС-1933, том I: VIII], однак після тривалих обговорень вирішили використати більшу кількість таких термінів. А.Ю. Кримський виступав проти цього, тому застерігав користувачів словника: «Той, кому доведеться цим матеріалом користуватися, хай пам'ятає, що українська ботанічна та зоологічна номенклатура мало ще розроблена і встановлена і що в зіставленнях її з російською (теж не зовсім розробленою) номенклатурою може бути дуже багато непевного і навіть помилкового» [РУС-1933, том I: VIII].

На протилежні погляди укладачів РУСа-1933 звертав увагу й Л. А. Булаховський, наголошуючи, що видані томи словника «виразно відбивають не в усьому схожі лексикографічні тенденції своїх упорядників. Про боротьбу, що точилась між ними самими, можна було і чути, і здогадуватись на підставі матеріалу словника» [1, с. 76-77]. Однак укладачі РУСа-1933 завжди залишалися об'єктивними в оцінці власної праці, визнаючи, що у словнику міститься «ціла низка недоглядів» [РУС-1933, том I: VI], «в окремих своїх словах Словник буває часом не зовсім оброблений, нагадуючи більше «матеріали до словника» [РУС-1933, том I: IX] й «коли всі чотири томи нашого словника буде додруковано, то перед нами самими краще, ніж перед ким іншим, навч стануть усі ті формальні вади, які бувають неминучими наслідками кожної спішно-напруженої роботи» [РУС-1933, том I: X].

У передмові до I тому РУСа-1933, обгрунтовуючи порядок розміщення перекладних еквівалентів у словниковій статті, А. Ю. Кримський стверджував, що «після кожного російського слова подається попереду те українське слово, котре найбільше вживається в літературній українській мові і найближче віддає собою точний зміст російського слова... часто слово українське, хоч воно етимологічно найтісніш буває звязане з російським, не займає в Словнику першого місця саме через те, що воно мало поширене буває в українській мові» [РУС-1933, том I: IX]. Цей факт свідчить про початкову органічність формування наукової концепції словника й відеутність впливу ідеологічно зумовленої зовнішньої критики.

Однак після виходу у світ I тому й I випуску II тому РУСа-1933 ситуація кардинально змінилася: внутрішня критика зазнала суттєвого впливу зовнішньої неконструктивної критики. У післяслов'ї до II і III випусків II тому укладачі зазначили, що «оздоровлення академічного словника» від «шкідливих буржуазних і націоналістичних тенденцій» «редакційна колегія могла здійснювати лише в останніх аркушах другого випуску і в третьому випускові, коло яких працювала пильно прислухаючись до критичного і порадового голосу радянської громадськості» [РУС-1933, том II, вип. III: 1052-1053]. Елементи внутрішньої критики були сформульовані як зміни в концепції словника, зокрема такі: «критичний підхід до лексичної, семантичної і фразеологічної спадщини дореволюційної української мови», «широке критичне використання термінологічних словників, надто російсько-українських, що з'явилися в УСРР і Західній Україні за останні дванадцять років», «намагання подавати поширені міжнародні слова і терміни в їх інтернаціональній формі, не перекладаючи їх штучно, без потреби на українську мову» [РУС-1933, том II, вип. III: 1053-1054]. Вважаємо, що ці принципи формально були коректними, адже для забезпечення відповідності словника потребам користувачів його укладачі мали опрацьовувати нові джерела лексичного матеріалу, зокрема й термінологічні словники різних галузей знань, і орієнтуватися на сучасну мовну норму. Однак усі ці принципи мали ідеологічний підтекст – ішлося про штучне відме-

жування на «до-» й «післяреволюційні» джерела. До того ж під словом «критично» розумілося більше, ніж об'єктивно критично, це був натяк на переважну відмову від того матеріалу. Третій принцип був штучно нав'язаний укладачам РУСа-1933 й не відповідав їхнім істинним поглядам. Однак зауважимо, що не всі члени комісії з укладання словника сприймали народницькі настрої А. Ю. Кримського, тому не можемо стверджувати абсолютне ідеологічне забарвлення цього принципу.

Отже, внутрішня лексикографічна критика, яка виникла й почала активно розвиватися в колективі укладачів РУСа-1933, була конструктивною та об'єктивною, сприяла розвитку наукової концепції словника, удосконаленню не лише принципів його укладання, а й змісту в цілому. Згодом під зовнішнім ідеологічним тиском із боку влади на членів авторського колективу внутрішня лексикографічна критика зазнала суттєвих змін, що виявилися в низці принципів, штучно насаджуваних на етапі створення II випуску II тому РУСа-1933. Однак укладачам словника, попри всі заборони та ідеологічно зумовлені нововведення, вдалося використати найкращі лінгвістичні здобутки цього синхронного зрізу становлення української перекладної лексикографії й укласти словник, який не втрачає авторитету до сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Булаховський Л.А. Мовознавство в АН УРСУ за час Радянської влади [Текст] // Розвиток науки в УРСР за 40 років / Гол. ред. О.В. Палладін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 76-77.
2. Гнатюк І.С. Микола Гладкий про лінгвістичні принципи популяризації наукових знань [Текст] / І.С. Гнатюк // Лексикографічний бюлетень. – 2005. – Вип. 12. – С. 67-73.
3. Солодкіна Т.В. Лексикографічна практика 20–30 рр. ХХ ст. і діяльність Інституту української наукової мови [Текст] / Т.В. Солодкіна // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – С. 20-33.
4. Чернышева М.И. Параметры лексикографической критики [Текст] / М.И. Чернышева // Слово и словарь. Vocabulum et vocabularium: сб. науч. трудов по лексикографии. – 2011. – Вип. 12. – С. 7-10.

Рубльова Р. І.

викладач кафедри філософії

Кудрявцева Н. А.

старший викладач кафедри філософії

Харківський національний університет

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

м. Харків, Україна

«ЕЛЛАДА СКИТСЬКА У КРОВІ»

(РОЗДУМИ НАД ПРОЧИТАННЯМ «ПОСЛАНІЯ» ЄВГЕНА МАЛАНЮКА)

Геніальне «Посланіє» Євгена Маланюка вперше вийшло друком у «Літературно-науковому віснику» Дмитра Донцова, ч. 12 за 1926 р. Незважаючи на віддаленість у часі, цей твір не втратив своєї гострої злободенності і нині, коли поступ нашого суспільства вирішується такими чинниками як економіка, політика і культура.